

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
Școala doctorală: Istorie, Civilizație, Cultură
Domeniul Istorie

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

Coordonator științific,
Prof. univ. dr. Nicolae BOCȘAN

Candidat,
Dinu Elena Steluța

Cluj-Napoca
2014

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
Școala doctorală: Istorie, Civilizație, Cultură
Domeniul Istorie

**Asistența spitalicească a orașului Craiova în a doua jumătate
a secolului al XIX lea - începutul secolului XX**

Coordonator științific,
Prof. univ. dr. Nicolae BOCȘAN

Candidat,
Dinu Elena Steluța

Cluj-Napoca
2014

CUPRINS

Introducere	6
Capitolul I Legislația sanitară	
1.1. Cadru general – legislația sanitară de la Regulamentul Organic până în 1874.....	12
1.2. Legi sanitare în perioada 1874-1910.....	18
1.3. Regulamente sanitare.....	25
1.3.1. Regulamente sanitare generale.....	26
1.3.2. Regulamente sanitare locale.....	27
Capitolul II Spitalul „Central” sau „Filantropia”	
2.1 Cadru general	31
2.2 Înființarea spitalului.....	39
2.3 Subvenții și îmbunătățiri aduse clădirii spitalului în perioada 1856- 1908.....	43
2.4 Donații.....	69
2.5 Dinamica spitalizărilor și maladiile predominante.....	72
2.6 Situația pansamentelor.....	82
2.7 Personalul spitalului.....	86
2.7.1 Medicii.....	98
2.8 Școala de moașe rurale clasa a II-a și Școala de agenți sanitari din Craiova	105
2.9 Aprovizionarea spitalului cu medicamente.....	109
Capitolul III Spitalul „Theodor I. Preda”	
3.1 Cadru general – contribuția privată la asistența sanitară	120
3.2 Înființarea spitalului „Theodor I Preda”	128
3.3 Regulament pentru primirea bolnavilor	130
3.4 Regulament interior pentru primirea bolnavilor.....	131
3.5 Spitalul „Theodor I Preda” în perioada 1870-1902.....	133
3.6 Bugetul spitalului.....	137
3.6.1 Alte donații.....	138
3.7 Personalul spitalului	139
3.7.1 Medicii primari.....	140
3.7.1.1 Regulament pentru medicul primar.....	140
3.7.1.2 Doctor Wilhelm Iosif Fabricius.....	142
3.7.1.3 Doctor Nicolae Roscovschi	143
3.7.1.4 Doctor Dumitru Vernescu.....	144
3.7.2 Medicii secundari.....	144

3.7.2.1 Regulamentul pentru medicul secundar.....	145
3.7.3 Preoții spitalului.....	147
3.7.4 Intendenții spitalului.....	147
3.7.4.1 Regulament pentru indendent.....	148
3.7.5 Infirmierii spitalului.....	150
3.7.5.1 Regulamentul pentru infirmieri.....	150
3.8 Construirea noului sediu al spitalului.....	155
3.9 Dinamica spitalizărilor și maladiile predominante.....	157
3.10 Aprovizionarea spitalului cu medicamente.....	161
Capitolul IV Spitalul „Madona-Dudu”	
4.1 Cadru general	165
4.2 Spitalul „Madona-Dudu” în perioada 1851- 1891	167
4.3 Noul sediu al spitalului.....	171
4.4 Personalul spitalului	173
4.4.1 Doctor Nicolae Hanselman.....	178
4.4.2 Doctor George Dimitriades.....	182
4.4.3 Doctor Wilhelm Iosif Fabricius.....	183
4.4.4 Doctor George Mileticiu.....	184
4.5 Dinamica spitalizărilor și maladiile predominante.....	186
4.6 Aprovizionarea spitalului cu medicamente.....	200
Capitolul V Spitalul pentru Boli Contagioase	
5.1 Cadru general.....	201
5.2 Spitalul pentru Boli Contagioase de la înființare până în anul 1907.....	203
5.3 Dinamica spitalizărilor și maladiile predominante.....	211
5.4 Personalul spitalului.....	215
5.4.1 Doctor Aureliu Metzulescu.....	216
Capitolul VI Spitale militare	
6.1 Cadru general.....	221
6.2 Spitalul militar din Craiova.....	222
6.3 Spitale militare din timpul Războiului de Independență din 1877-1878.....	228
Concluzii.....	249
Bibliografie.....	255
Anexe	

Prin intermediul acestei lucrări ne-am propus să surprindem evoluția asistenței spitalicești din Craiova pe parcursul a peste o jumătate de secol. Modernizarea asistenței spitalicești a fost doar una dintre ipostazele modernizării României ca întreg.

Din deceniul trei al veacului al XIX-lea, o dată cu introducerea *Regulamentelor Organice* (1831-1832) în cele două Principate Române a început un proces de medicalizare a populației coordonat de către stat. Din punct de vedere medical erau foarte multe probleme de rezolvat, trei obiective aveau, însă, întâietate: dispariția marilor epidemii, scăderea nivelului de mobilitate și prelungirea duratei medii de viață.

Realizările s-au materializat în crearea unor structuri cu caracter medical-administrativ, și anume: Comitetul sănătății, Consiliul Medical Superior, Consiliul de Igienă și de Salubritate în județe dar și în orașele mari, printre care și Craiova.

Însă acțiunea reformatoare de până în 1874 nu a adus rezultate concrete în scăderea mortalității infantile sau în îmbunătățirea calității vieții și a sănătății, în timp ce intervalul cuprins între cele două legi sanitare fundamentale ale României moderne, 1874-1910,- dată când s-a votat o nouă lege sanitară care a împărțit România în nouăsprezece regiuni sanitare și a făcut o distincție mai clară între ocrotire și asistență socială-, a înregistrat progrese, precum stoparea sau micșorarea epidemiilor, intensificarea vaccinării și revaccinării împotriva variolei, ceea ce a dus la scăderea mortalității infantile.

Încă din anul 1831 o prevedere a *Regulamentului Organic* preciza construirea a trei spitale în Țara Românească, dintre care unul în Craiova. Însă ducerea la îndeplinire a acestui obiectiv a fost posibilă abia în anul 1856, atunci când a fost înființat *Spitalul Central* sau *Filantropia*, de ale cărui servicii medicale au beneficiat atât locuitorii Craiovei, cât și cei ai județului Dolj, iar în unele perioade numai cei din comunele rurale ale județului Dolj. După un deceniu de la înființare, spitalul *Filantropia* a trecut prin momente critice, - din cauza crizei financiare prin care a trecut Trezoreria Craiova, care s-a răsfrânt asupra tuturor instituțiilor orașului-, și s-a aflat în pericolul de a fi închis, însă datorită demersurilor medicilor acestui spital și a autorităților de la București, spitalul și-a reînceput activitatea cu o capacitate mai mare de a primi bolnavi. Totuși, până în anul 1908, când a fost preluat definitiv de către stat, activitatea i-a fost marcată de lipsa resurselor financiare, deoarece în repetate rânduri Primăria orașului Craiova și Prefectura județului Dolj nu și-au respectat angajamentele asumate în fața Eforiei Spitalelor Civile și nu au acordat subvențiile necesare funcționării spitalului. Acesta a fost motivul pentru care spitalul a fost închis în anul 1867, iar

după redeschidere administrația i-a fost preluată de Eforia Spitalelor Civile în alternanță cu autoritățile administrative din Craiova. După anul 1908, îmbunătățirile introduse în acest spital au fost semnificative. Spitalul *Filantropia* a fost întreținut din fondurile acordate de Eforia Spitalelor Civile, Primăria orașului Craiova și Prefectura județului Dolj. Toți medicii primari ai acestui spital s-au distins prin profesionalism, dar se poate spune că doctorul Augustin a fost medicul primar reprezentativ al spitalului *Filantropia*, care a făcut toate demersurile necesare pentru a scoate spitalul din starea de impas în care se afla. Școala de moașe rurale care a funcționat pe lângă acest spital sub conducerea sa, prin personalul medical format, a contribuit la scăderea mortalității materno-infantile în județul Dolj și, în egală măsură a pus bazele învățământului medical doljean. În acest spital au fost internați pacienți cu tot felul de boli. Se poate spune că a constituit un nucleu care a favorizat apariția specialităților medicale în Craiova. Spitalul *Filantropia* a fost singurul care deținea o farmacie proprie, însă furnizarea medicamentelor era efectuată de către farmaciile din oraș. S-au sesizat și unele nereguli privind ținerea licitațiilor, depozitarea medicamentelor, achiziționarea mai multor medicamente decât era necesar, încălcarea regulamentului taxei farmaceutice, însă în timp aceste nereguli nu s-au mai semnalat și farmacia spitalului a ajuns să fie independentă de alte farmacii.

În perioada de care ne ocupăm medicamentele de sinteză erau mai puțin folosite, în schimb se pune accentul pe medicamentele naturiste, iar aceasta a fost o caracteristică a tuturor spitalelor din Craiova.

Spitalul *Theodor I. Preda* a purtat numele donatorului care a lăsat Primăriei Craiova prin testament moșiile sale Cearângul și Stârcovița pentru înființarea și întreținerea sa. După amenajările făcute între anii 1868 și 1870, spitalul a fost deschis în data de 9 februarie 1870, sub conducerea doctorului Wilhelm Iosif Fabricius, renumit „oculist”. Încă de la înființare activitatea i-a fost coordonată de regulamente care stabileau detaliat atribuțiile fiecărei părți implicate în procesul medical.

La început a funcționat în casele donatorului din strada Mihail Kogălniceanu, numărul 20, însă era evident că acestea nu corespundeau scopului propus, nici din punctul de vedere al spațiului și nici al dotărilor medicale, deși din anul 1902 s-a înființat un laborator de analize modern. Astfel, în 14 februarie 1910 a fost inaugurată clădirea noului sediu al spitalului, cu o capacitate de 50 paturi bugetare și 10 paturi pentru care bolnavii plăteau o taxă de spitalizare cuprinsă între 6 și 10 lei pe zi, iar în martie 1910 spitalul a fost instalat în noul local. Casele din strada Kogălniceanu au fost vândute lui G.G. Vorvoreanu și banii au fost utilizați pentru întreținerea spitalului. Pe lângă veniturile provenite din arendarea moșiilor lăsate de Theodor

I. Preda în administrarea Primăriei Craiova, spitalul a beneficiat de diferite donații, care în anul 1906 însumau 70.000 lei. În anul 1909, a fost dat un decret prin care spitalul a fost scos de sub administrația Direcției Generale a Serviciului Sanitar și preluat de Primăria Craiova, conform dispozițiilor testamentare lăsate de Theodor I. Preda.

Ca și în cazul spitalului *Filantropia*, toți medicii spitalului și-au adus aportul la dezvoltarea acesteia. Astfel, doctorul Vernescu a insistat și s-a implicat foarte mult pentru a fi construit un nou sediu al spitalului, iar doctorul Fabricius a dus faima spitalului dincolo de granițele țării datorită miilor de intervenții chirurgicale oftalmologice reușite. Bineînțeles că fiind un spital mixt aici erau internați pacienți cu toate tipurile de boli, însă predominau cei cu afecțiuni oftalmologice.

Spitalul *Theodor I. Preda* nu dispunea de o farmacie proprie, însă achita costul medicamentelor bolnavilor consultați gratuit.

Medicamentele necesare spitalului erau procurate de la farmaciștii din oraș, care anual, - cu începere din 1 aprilie până în 30 martie anul următor-, încheiau contracte cu Primăria orașului Craiova, pe baza sistemului rotativ, inaugurat în anul 1899. Medicul primar al spitalului, doctorul Vernescu, a reușit în anul 1904 să obțină dreptul de a elibera rețete gratuite fără viza Comisiei Interimare din cadrul Primăriei ceea ce a dus la simplificarea formalităților anevoioase, din cauza cărora rețetele erau eliberate cu foarte mare întârziere, iar în unele cazuri era imposibilă procurarea medicamentelor din cauza absenței din oraș a președintelui Comisiei Interimare.

Chiar dacă în anul 1886, doctorul Râmniceanu a sesizat unele nereguli legate de administrarea de către Primăria Craiova a fondurilor lăsate de Theodor I. Preda pentru întreținerea spitalului, totuși acest spital s-a descurcat mult mai bine din punct de vedere financiar decât spitalul *Filantropia*.

În anul 1860, în curtea bisericii *Madona-Dudu* din Craiova a fost construit un mic spital pentru pacienți cu afecțiuni variate, însă aici erau tratași cu precădere alienații despre care se credea că erau dominați de duhuri rele pe care numai preoții, prin rugăciuni inofensive sau chiar exorcizare, le puteau scoate. Biserica *Madona-Dudu* a fost fondată în anul 1782 și din veniturile ei bogate, ctitorul Ralian a deschis în anul 1860 micul spital cunoscut și sub numele de *Madona-Dudu*. Biserica și-a asumat responsabilitatea înființării acestui spital din intenția de a preveni comiterea unor fapte antisociale de către bolnavii psihici. Cu începere din anul 1861, bolnavii au început să beneficieze de medicamente prescrise medical și de hrană acordată de spital, însă celelalte lucruri necesare erau procurate din surse proprii.

Prevederile *Memoriului-regulament* întocmit de doctorul Nicolae Hanselman în noiembrie 1861, prin care s-a prevăzut reorganizarea spitalului, au creat mediul favorabil pentru construirea noului sediu al spitalului, obiectiv realizat peste trei decenii, în anul 1891.

Până la doctorul George Mileticiu, niciun medic al spitalului nu a avut studii de specialitate în domeniu, însă au fost autodidacți, au acordat tratamente adecvate bolnavilor- în mare parte naturiste- și toți au fost adepții unor tratamente umane și raționale, fără a fi de acord cu metodele de maltratare fizică.

În acest spital nu erau internați numai pacienți cu afecțiuni psihice- determinate de ereditate, pelagră sau alcoolism- ci și aceia cu afecțiuni neurologice, fiind înregistrate multe cazuri de paralizii generale progresive, însă foarte mulți bolnavi nu apelau la medic și nu erau internați atât din cauza formalităților prea complicate, cât și a mentalității colective, întrucât era considerat un lucru înjositor a fi internat într-un asemenea spital.

Și spitalul *Madona-Dudu* a adoptat încă din anul 1888- când la conducerea spitalului s-a aflat doctorul Fabricius- sistemul rotației în ceea ce privește aprovizionarea cu medicamente. Acest sistem consta în faptul că în fiecare an, un alt farmacist furniza medicamentele necesare spitalului, în schimbul unui rabat de 25%, și aceasta pentru a evita concurența exagerată între farmaciști și de a îmbunătăți calitatea medicamentelor furnizate de farmacii.

În perioada 1891-1922, acest spital- care și-a desfășurat activitatea într-un edificiu modern situat la periferia orașului, în bariera Amărăzii- a fost una dintre cele mai bine organizate instituții de asistență a alienaților din Vechiul Regat, ceea ce s-a datorat atât Epitropiei bisericii *Madona-Dudu* care l-a întreținut financiar, cât și medicului primar al spitalului, doctorul George Mileticiu.

Spitalul pentru Boli Contagioase a fost înființat de Primăria orașului destul de târziu, abia la sfârșitul secolului XIX-lea.

A fost întreținut din fondurile Primăriei Craiova, iar la inaugurare avea un număr de 10 paturi.

Deși era absolută nevoie de un asemenea spital, până în anul 1896 bolnavii contagioși au fost izolați și tratați în barăci improvizate pe lângă spitalul *Filantropia*.

Inițial a funcționat în case închiriate pe termen de trei sau cinci ani, iar din anul 1900, Primăria a construit un pavilion pentru bolnavii contagioși pe terenul aflat în proprietatea

acesteia, situat în bariera București. Pavilionul pentru copii bolnavi de boli contagioase a fost inaugurat în anul 1907. Construirea lui a fost efectuată din inițiativa doamnelor craiovene Maria Coloni și Elena Cornetti în calitate de reprezentante ale societăților „Spitalul Independența și Furnica”.

Mulți dintre pacienții acestui spital erau copii, însă au fost cazuri când părinții se opuneau internării și de cele mai multe ori nu declarau că aveau copii bolnavi. Totuși, în anul 1925 putem vorbi de un progres în ceea ce privește mentalitatea colectivă, întrucât nu numai că a intrat în obișnuința oamenilor să-i izoleze pe cei bolnavi, mai mult decât atât, aproape toți bolnavii au ajuns să solicite personal internarea în spital.

Medicii primari ai acestui spital au fost doctorul Bazilescu și doctorul Aureliu Metzulescu, care timp de 45 de ani neîntrerupt și-a desfășurat cu devotament activitatea în cadrul acestui spital.

Meritul științific deosebit al doctorului Aureliu Metzulescu, care i-a adus cunoașterea în țară și în străinătate, a constat în inventarea unor metode de tratament care au vindecat scarlatina.

Academia Română i-a apreciat contribuția originală în ceea ce privește combaterea scarlatinei, pentru care i-a acordat, în 13 mai 1928, premiul *Profesor doctor Victor Babeș*, în valoare de 10000 lei pentru lucrarea despre tratamentul scarlatinei grave. Însă doctorul Metzulescu a donat la rândul său 10000 lei pentru crearea unui fond Metzulescu, din care Academia Română să poată premia lucrări care contribuiau la combaterea bolilor contagioase.

Acest premiu nu a fost singular. După inspecția și constatările făcute *Spitalului pentru Boli Contagioase* din Craiova în anul 1929, Ministerul Sănătății a acordat personalului superior și ajutor al spitalului medalia *Meritul Sanitar*, însă doctorul Metzulescu a renunțat și de data aceasta la orice recompensă.

Spitalul Militar din Craiova poate fi considerat primul spital „ostășesc” românesc, deoarece a fost dat în folosință cel puțin cu o lună înaintea celui din București. Totodată a fost cel mai vechi așezământ spitalicesc din Craiova.

În anul 1881, Ministerul de Război a cumpărat de la Maria M. Poenaru și de la Primăria orașului Craiova, terenul situat în bariera Caracal pe care a fost construit *Spitalul Militar*, alcătuit din mai multe pavilioane, după modelul englezesc.

Prin noua reorganizare a armatei, în anul 1883, diviziile teritoriale au fost transformate în Corpuri de Armată, iar spitalele militare de reședință au primit titulatura de *Spitale de Corp de Armată*, aflate sub autoritatea medicului șef de Corp de Armată.

Medicul de divizie Ion Vercescu a fost primul comandant al acestui spital, în perioada 1883-1897 și 1899-1902.

În anul 1898, spitalul avea o capacitate de 200 paturi repartizate în două servicii: medical și chirurgical. Din 1897 a fost înființat un laborator de chimie, condus de farmacist căpitan Gheorghe Constantinescu, căruia i s-a adăugat, în 1911, un serviciu de bacteriologie. În anul 1906, a fost înființat serviciul de radiologie, care inițial a funcționat în cadrul laboratorului.

În perioada 1880-1916, *Spitalul Militar* din Craiova a fost definitiv încadrat și înzestrat într-o formă care a făcut posibilă desfășurarea unei activități medico-chirurgicale remarcabile. Aici au lucrat unii dintre chirurgii cei mai de seamă ai armatei precum: Ion Vercescu, Athanasie Demosthen, Iacob Potârcă, Ion Elian ș.a.

Serviciul chirurgical militar craiovean a fost un exemplu în epocă, atât prin profesionalismul medicilor, cât și prin dotarea modernă: sală de operație cu instalație de sterilizat apa, materialul de pansat și instrumentarul.

Războiul de Independență din 1877-1878 a reprezentat o mare solicitare pentru Serviciul Sanitar al Armatei, căruia i-a revenit principala misiune de organizare a asistenței medicale.

În anii 1877-1878, alături de spitalele existente, pentru a acorda îngrijire și tratament soldaților răniți pe front, a fost înființat un număr important de spitale militare temporare: *Independența, Maica Domnului Dudu, Central*, precum și o serie de așezăminte medicale amenajate special în clădiri sau case proprietate personală: *Golfineanu, Brăiloiu, Vlădica, C. Vrăbiescu, Dumba, Olteanu, Pața, Haralamb, Nae Chiciu, Dini Mihail, Statie Teodoru* etc.

Toate spitalele militare temporare din Craiova s-au aflat, în perioada războiului, sub conducerea unui *Comitet Permanent de Administrare și Priveghere*, compus din Ion N. Titulescu- prefectul județului Dolj, G. I. Pessicu- primarul Craiovei, I. Theodorian- membru, Wilhelm Iosif Fabricius și Iacob Banciu- medici.

Medicii craioveni Fabricius, Drăgoescu, Nicolaidis, Christescu, Roscovski și alții au desfășurat o activitate deosebită, și au muncit neconținut pentru îngrijirea soldaților și

ofițerilor răniți, fapt ce l-a determinat pe prefectul județului Dolj să le adreseze cuvinte de apreciere și laudă.

Din cele expuse în această lucrare observăm că, în ciuda lipsurilor materiale, spitalele din Craiova au beneficiat de medici exemplari din punct de vedere profesional și nu numai, care au dat dovadă de un devotament pentru bolnavi dus uneori până la extrem, de sacrificiu de sine, de umanitarism și de iubire necondiționată față de semenii.

Cuvinte cheie

Spital, medici, Craiova, farmacii, Spitalul Filantropia, Spitalul Preda, Spitalul Madona-Dudu, Spitalul de Boli Contagioase, medicamente, independență, Spitalul Militar, Elie Antonini, Metzulescu, Roscovschi, Mileticiu, Laugier, Carol Davila